

reformkorban (307—318. l.); MÁTRAI LÁSZLÓ: Hegel on Religion and Atheism (319—328. l.); PELLE JÓZSEF: О нормативном характере этики (329—336); ENGEL PÁL: A magyar

világi nagybirtok megoszlása a XV. században (337—358. l.); SZILÁGYI ISTVÁN: A magyarországi szocialista munkáspárt megalakulásának előzményei (359—269. l.).

A FŐVÁROSI KÖZPONTI GYERMEKGONDOZÓ INTÉZET ÉS HÁLÓZATÁNAK JUBILEUMI ÉVKÖNYVE (1958—1968)

Felelős kiadó DR. SCHNELL JÁNOS, Bpest, 1968. 357 l.

A kötet az előszón és a beköszöntőn kívül a következő tanulmányokat tartalmazza: SCHNELL JÁNOS: A fővárosi Gyermekidegongozó Hálózat kialakulása (tudományos és történeti előzmények), 15—120. l.; SÁRAY JÚLIA: A fővárosi Gyermekidegongozó Hálózat működési rendje, 121—132. l.; RÉTI LÁSZLÓ: Statisztikai beszámoló a fővárosi gyermekidegongozó hálózat munkájáról, 133—143. l.; BALLAY JUDIT: Szempontok a gyermekpszichiatriai gondozásbavételhez, 144—163. l.; BERGMANN ERZSÉBET: A bábjáték szerepe a kisiskolás gyermekek iskolaszeklekcijában és a rehabilitációs foglalkozásokban, 164—187. l.; GERŐ ZSUZSA: A szabad rajzolás szerepe a diagnosztikában és a terápiában, 188—204. l.; HÓDOSI REZSŐ: Csoport-pszichoterápia a gyermekidegongozás keretei között, 205—

217. l.; HORNNÉ, ERŐS ANNA: Szomato-pszichés kapcsolatok vizsgálata egészséges gyermekeken, 218—223. l.; HUNYADY PIROSKA: A szimbólumok keletkezése és jelentőségük a pszichológiában, 224—240. l.; LINKA ZOLTÁN: „Iskolás neurosisok” egy gyermekidegongozó munkájának tükrében, 241—250. l.; LOVÁSZY ALICE: Az érzelmi kapcsolatteremtés zavarai a gyermekkorban, 251—273. l.; MÉSZÁROS MÁRIA és TASS JUDIT: Tapasztalatok iskolaérettségi vizsgálatokról, 274—289. l.; POLCZ ALAINE: A dinamikus játékdiasznosztika és játékkerápia, 290—515. l.; RÉTI LÁSZLÓ: A neurotikus tanulók teljesítőképességének vizsgálata, 316—338. l.; VARGA ÉVA: Testvérkapcsolatok problémái háztartásbeli anyák családjában, 339—351. l.

TANÍTÓKÉPZŐ INTÉZETEK TUDOMÁNYOS KÖZLEMÉNYEI V.

(Debrecen, 1968)

Új tartalmi beosztással és a tanulmányok minőségében is igényesebb tartalommal jelent meg a Tanítóképző Intézetek Tudományos Közleményei V. kötet. A pedagógiai irodalomban többek között az apró, részletmunkák elvégzése jelzi a szakmai érdeklődés mélységét. Ezek a részletmunkák szorosan a mindennapi élet kérdéseire alkalmazkodnak, s most nem annyira az elvi, mint inkább a konkrét, adatszerezésre támaszkodó pszichológiai és pedagógiai tanulmányok jelzik e sorozatban a minőséget. A szociológiai szemlélet térhódítása és a miljö pedagógiai vizsgálata éppúgy hozzátartozik korunk nevelési érdeklődéséhez, mint akár a közérkölcsei felfogás vagy a technika rohamos haladásából következő módszertani, szakmai kérdések vizsgálata. A kötet ezekben a kérdésekben ad segítséget a hazai iskolai és népművelési kérdések megoldásához, leendő tanítóink felkészítéséhez. Ennek a szerkesztői megfontolásnak a jegyében állította össze Kiss LAJOS és Kiss TIHAMÉR a fenti sorozat V. kötetét, amelyről elmondhatjuk, hogy eddigelő adatszerezésében és feldolgozásában is a leg-

szélesebb problémaösszefüggéseket felölelő kötet.

1. KISS TIHAMÉR korunk egyik legégetőbb kérdését vizsgálja, a *szabadidő* kérdését. A városi 6—10 éves tanulók szabadidejének felmérése, de minden iskolás gyermek szabadidejének felmérése mindennapi életünk követelő szüksége; a szerző egyrészt a szabadidő értékes kihasználására (olvasás, kulturált szórakozás), másrészt az egészséges, vidám, életörömmel teljes „gondtalan” gyermekkor biztosítására kívánja felhívni a figyelmet. Azt is mutatják a felmérések — és KISS TIHAMÉR táblázatai is —, hogy általában nagyon kevés az elszámolatlan idő, amit a gyermekek a fiziológiai regenerálódási időn kívül önfeláldozva eltölthetnének. Szinte be van programozva a gyermek egész napja, különösen a napköziséké, de a kis- és nagyobb iskolásoké is. KISS TIHAMÉR nem törekszik egy általános szociálpolitikai következtetéseket levonó vizsgálódásra, inkább tartalmi szempontból vizsgálja a) a szabadidő, b) munkára és köteleességszerű foglalkozásra fordított idő, c) a félszabadidő, d) a felüldülésre

és kulturált szórakozásra fordított idő (séta, játék, társas kapcsolatok, kulturált szórakozás: olvasás, rádió, televízió) kérdését. E vizsgálódásában a gyakorló iskolai és a nem gyakorló iskolai városi gyermekekre vonatkozólag végzett adatgyűjtést. A tanulságokban a szülők pedagógiai tájékoztatásának fontosságát hangsúlyozza, bár a kérdés sokszor túlmegy a pedagógiai nevelés határán és egyáltalán a nevelés, a szülők otthon tartózkodása, gyermekeikkel való törődése kérdéseként jelentkeznek. KISS TIHAMÉR éppen azért, mert a vizsgálódás területe nem kiterjedt, megmarad a pszichológiai és pedagógiai kérdéseknél. A szabadidő célszerű felhasználására ad tájékoztatást, felhasználva mindazt, amit a játék, az olvasás, a kulturált szórakozások témakörében a mai pszichológiai irodalom és a jó pedagógiai tapasztalat ad. Ezek között a határok között is sok segítséget nyújt a felnövő tanító nemzedéknek és a szülőknek.

2. SZELÉNDI GÁBOR tanulmánya, *Tanítóképzés hallgatóink néhány erkölcsi nézetéről* (felmérés alapján) a házasság, a válás, a népesedés, a családtervezés kérdését vizsgálja. A kevés rendelkezésre álló választ tipikusnak mondhatjuk, de nem általánosnak. A következtetésekben és tanulságokban is tovább kell mennünk a külsődleges, anyagi, társadalmi-nevelési szempontoknál, s inkább a család belső szociális, kulturális, erkölcsi, lelki kérdéseire kell figyelnünk. Ebben egy helyesen értelmezett nemzeti öntudatra kellene támaszkodni, s erre vonatkozóan népművelőinknek kellene mélyebb ismereteket adni, hogy segítségükre legyenek a sokszor csak a külsőségeket (autó, külföldi utazás, kényelmes lakás) igénylő fiataloknak. SZELÉNDI tanulmánya inkább csak reflexió a felvetődött kérdésekre, de nem kimerítő megoldás.

3. UNGVÁRY GYULA *Az algebrai szimbólumok és azok alkalmazásának hatása a kisgyermek gondolkodásának fejlődésére* c. tanulmánya a korszerű matematika tanítás általános pszichológiai és pedagógiai kérdéseivel foglalkozik. A jó tanítónak ismernie kell a magasabbrendű logikai kombinációkat, matematikai relációkat, hogy azokból a kicsinyeknek is át tudja adni azt a matematikai készséget, amelyre épülhet a gyermekek munkájával, matematikai megoldó készségével szemben támasztott iskolai és általános matematikai igény. E vonatkozásban a tanulmányban jelzett szakmai követelmény a matematika tanításának eredményét bizonyosan emelné. Úgy gondolom azonban, hogy a jelenlegi helyzet még sokáig nem tart ott, ahol a cikkíró. A tanulmány megismerését minden tanítónak ajánljuk.

4. NAGY SÁNDOR *A szociometriai módszer alkalmazása kisebb tanulócsoportok szervezésében* című tanulmánya a differenciált foglalkozás problémakörét egészíti ki. Az elv és a gyakorlati megvalósítás már évek óta ismert.

BUZÁS LÁSZLÓ könyve és a pesti kísérletek különböző eredményekről, lehetőségekről adtak tájékoztatást. NAGY SÁNDOR már nem spontán csoportokkal operál, hanem olyan munkaközösségekkel, amelyek érzelmileg, barátságilag is egyek. A kollektív szellem csak így alakulhat ki. A megválasztott csoportok egyenlő kvalifikáltágu tanulókból állanak, külön a jók, a gyengébbek; a feladatok differenciáltsága miatt a csoportok közötti mozgás minimális. A tanulmányhoz hozzátartozna annak a vizsgálata is, hogyan védekezzünk a beskatulyázás ellen, hogyan lehet egyik kategóriából átjutni a magasabb igényeket és követelményeket teljesítő kategóriába. A felmérésben és az eredmények értékelésében éppen a szubjektív tényezők ösztönöse a pozitívum, s ennek a pedagógus pedagógiai munkájában van gyakorlatilag hasznosítható jelentősége. A baráti kapcsolatok nevelő értéke ebből a szempontból érvényesül a tanulmányban.

5. PÁLFY ZOLTÁN *Az oktatás tematikus tervezésének néhány kérdése a tanítóképzésben — különös tekintettel a rajzmódszertan és a jellegrajzok tanítására* címmel olyan kérdéssről ír, amely kérdés nemcsak a rajz, hanem más tárgyak, mint az ének-zene, a politechnikai oktatás körében egyaránt felmerül. A készségeket igénylő tárgyaknál az oktatásban még inkább kell az egyéni adottságokhoz alkalmazkodni, a tanári irányítás módszere ennek megfelelően sokféle. A tanulmányban a tanítóképzés növekedéke rajzmódszertani stúdiumáról van szó, s ebben ad a szerző módszertan tematikavázlatot. Az órák megtervezése (tematikai terv) minden lelkiismeretes tanár feladata, kötelessége, s az eredmények is akként jelentkeznek, amilyen az óra volt. PÁLFY ZOLTÁN törekvései szorosan kapcsolódnak a programozott oktatáshoz, s ebben a tanítójelöltek újszerű módszerekkel ismerkednek meg, hogy aztán — ha nem is öncélúan — munkahelyeiken érvényesíthessenek ilyen modern eljárásokat. A tanítóképzőintézet oktatásban ilyen formákkal élni nem maximalizmus, hanem csak korszerűség. Ebben PÁLFY ZOLTÁN törekvései élen járnak.

6. SÜTŐ SÁNDOR *Az általános iskola vezetésének néhány időszzerű kérdéséről* írott tanulmánya mintegy a folytatása a Tanítóképző Intézetek Tudományos Közleményei IV. kötetében megjelent *Az iskolavezetés néhány időszzerű kérdése* c. tanulmánynak. Ma az érdeklődés középpontjában van a vezetés kérdése. Vezetőképző tanfolyamok vannak, ahol a vállalati, intézeti vezetők hasznos ismereteket kapnak. Az általános iskolákban speciális vezetési kérdések adódnak. Ezt az általános iskolai specifikumot keressük a tanulmányban, de úgy láttuk, hogy a követelmények és a pedagógiai, pszichológiai vezetés igényei alapján véve egyik más, nem általános iskolák vezetésében szereplő

igényekkel, követelményekkel. Ilyenek például a tantestület eszmei-ideológiai fejlettségének ismerete, a tantestületi egység, az egyéni foglalkozás elvének érvényesítése, a jó nevelő kollektíva kialakítása, a hospitálások tapasztalatainak megbeszélése a meglátogatott óra szaktanárával, az oktatási dokumentumok ellenőrzése (tanmenet stb.). Talán az általános iskolában éppen a kisiskoláskor és a serdülőkor pedagógiai kérdéseinek ismeretében, az alsó és felső tagozat közti törésnek a leküzdésében lehetett volna megmutatni a specifikumot, ugyanígy az úttörő munka (kisdobos, úttörő) terén kellett volna keresni olyan általános iskolai vezetési kérdést, amellyel a középiskolában, itt is külön az általános gimnáziumban és szakközépiskolákban nem találkozunk. A nevelői kollektívát illetően a tanítók (alsó tagozatos nevelők) és a tanárok (felső tagozatos nevelők) közti szakmai, pedagógiai kapcsolatokban.

7. HERNÁDI SÁNDOR *Az olvasókönyvek szerepe az olvasási készség kialakításában* című módszertani vizsgálódásaiban meglepő következtetésekre jut a szép kivitelű, képes, rajzos olvasókönyvekkel kapcsolatban; az olvasókönyvek nem töltik be azt a szerepet, amelyre hivatottak, mondja. Ennek oka, hogy nem tartalmazzák a készségfejlesztéshez szükséges technikai gyakorlatokat. A továbbiakban a messzebbi követelmények szerint veti fel a problémát, úgy, hogy megállapításai további vita alapjai lehetnek. Mindenesetre üdvözölni kell azt a törekvést, hogy még jobbá tegyék tankönyveinket.

8. DR. BELYEI LÁSZLÓ tanulmányának a címe *Történelmi távlat és időszzerű feladatok az alsó tagozatos fogalmazástanításban*. A cikk az 1905-ös, 1925-ös és 1941-es tanterv és utasítás ismertetése után a „szabadfogalmazás” és az irányított, kötött fogalmazás problematikájával foglalkozik. Nemcsak az írásbeli, hanem a szóbeli fogalmazás kérdéseit is tárgyalja. Az utóbbit is két fokozatban. A helyes beszéd és kifejezés a jó fogalmazáson nyugszik és viszont. Ezek a kérdések az oktatás mindennapi kérdései. Ebben mesternek lenni van olyan nehéz feladat, mint akár nyelvtant, vagy számtant tanítani. A probléma felvetéséért hálásak lehetünk, mert van bőven tennivalónk ezen a téren.

9. HORGOSI ÖDÖN *A hová? és a hol? kérdésre felelő határozó kifejezése helységnevekkel kapcsolatban a magyar és az orosz nyelvben* címen értekezik. A russzicizmusokat magyarul visszaadni éppoly nehéz, mint a sajátosan magyar tájnyelvi azonosságokat idegenre fordítani. A cikkből kitűnik, hogy az idegen nyelvek tanításának alapja a magyar nyelv tudása, helyes használata. A cikk tovább is megy a mindennapi gyakorlati kérdéseken és az összehasonlító magyar—orosz nyelvtanhoz ad szempontokat.

10. KÖDÖBÖCZ JÓZSEF *A tanítóképző intézeti területi szakmai gyakorlat néhány problémája — különös tekintettel a gyakorlófeléves hallgatók munkájának tervezésére* című munkájában KÖDÖBÖCZ JÓZSEF felsorolja azokat a fontos szempontokat, amelyeket figyelembe kell venni azokban az iskolákban, ahol a tanítóképzősök szakmai gyakorlaton dolgoznak. A gyakorlatvezető és a tanítóképzők szoros kapcsolatát említi elsőként a tanítójelöltek munkájának irányításában, szakmai ellenőrzésében. Majd felsorolja azokat a követelményeket, amelyeket meg kell valósítani a községekben a tanítójelöltek jó felkészítéséhez. Ebben igen fontosnak tartja a munka tervezését, az iskolai és népművelési feladatok megismerését és a hozzá szükséges ismeretek és módszerek elsajátítását. Nagyon gondos és lelkiismeretes, rendszerező áttekintést ad a szerző ezekről a kérdésekről. A tanulmányt a gyakorlatvezetők is haszonnal olvashatják.

11. FÜLE SÁNDOR *A közép- és felsőfokú tanítóképzés fejlődése* című cikke rövid áttekintést ad a magyar tanítóképzés történetéről. Kár, hogy nem törekedett nagyobb teljességre, nem említi SZIGETHI WARGA JÁNOS (Nagykörös), ERDÉLYI JÁNOS (Sárospatak) nevét, vagy akár a debreceni tanítóképzőt, a tanítóképzők különböző tantervei törekvéseit. Ha az ünnepi alkalom — amelyen felolvasta az értekezést — nem is igényelte a teljességet, a publikációban talán hivatkozni lehetett volna ezekre is. Az ilyen iskolatörténetek nagyon sok kultúrtörténeti anyagot hoznak felszínre és tesznek maradandóvá.

12. HEGEDÜS ANDRÁS *Móra Ferenc pedagógiai nézetei* című írásában az irodalmár és a pedagógus érdeklődési köre szerencsésen összetalálkozik. A tanulmány rendszeres és alapos elemzéssel foglalkozik MÓRA életútjával és irodalmi munkásságának pedagógiai oldalával. Megmutatja MÓRA pedagógiai gondolatainak forrásait, MÓRA mélységes humanizmusát. HEGEDÜS ANDRÁS munkája tárgyalja az író kultúrpolitikai kritikáit is. A Móra tankönyveket — amelyeket HEGEDÜS ANDRÁS is említ — talán e kötet 7. számú tanulmányával lehetne egybevetni, hogy az olvasás tanítására és élményszerűvé tételére gondolatokat nyerjünk.

13. BEREZ JÓZSEF: *Az intézeti könyvtárak szerepe tanítóképzésünkben 1868-tól 1918-ig* címen a tanítóképző intézetek könyvtáráról ír. Történeti, sőt kultúrtörténeti feldolgozás. A szerző külön mutatja ki a csak tanítóképzői könyvtárakat, a közös könyvtárakról nem szól. Hogy fontos területet érintett, arra éppen a tanítóképző intézetek 1868. utáni fejlődése, Eötvös néptanítói képzési koncepciója a bizonyíték. A tanítóképzői könyvtárak elhatárolása a szakmai precizításra vall. Örvendetes, hogy a jó szakkönyvtár a felsőfokú tanítóképzőkben is megtalálja helyét, fejlesztését képzett szakemberek végzik. BEREZ JÓZSEF

tanulmánya kultúrtörténeti és gyakorlati szempontból értékes.

14. Soós PÁL Szabó Ervin művelődéseméleti és művelődéspolitikai törekvéseiről — írt —, más oldalról mutatja be Szabó ERVINT, mint 1958-ban doktori disszertációjában. Helyesen a népművelési gondolatokat emeli ki, amelyekben — különösen a közkönyvtárak ügyében — Szabó Ervin szakember volt.

15. FÖLDÉNYI LÁSZLÓ Az *expresszionizmus értékeléséhez* című irodalomesztétikai tanulmánya témaválasztásában eltér a sorozat profiljától, egy kicsit az irodalmi-filozófiai ismeretek világába viszi el az olvasót. A tanulmány történeti alapvetéssel, a művészettörténeti, ismeretelméleti eszmei kapcsolatok bemutatásával ad tájékoztatást, s úgy látjuk, hogy a konklúziókat a szerző nem meri mind önmaga levonni, hanem — kétségtelenül helyesen te-

szi — LUKÁCS GYÖRGY esztétikája alapján foglalja össze. A forrásokban nem mindig megy az eredetihez, hanem az összefoglaló feldolgozásokra hivatkozik. A tanulmány érdeme, hogy az expresszionizmust szülő társadalom, kor elemzésében alaposan jár el. Összefoglalva: Gazdag és széles témaválasztású kötetről van szó. Talán hiányzik az előszó, amely a kötet összeállításának szempontjait ismertette volna.

Mind a tanulmányok témaválasztása, mind a feldolgozások módszere és a levont pedagógiai tanulságok azt bizonyítják, hogy a felsőoktatáshoz tartozó tanítóképzők tanárai nem absztrakt tudományos műveket hoznak létre, hanem a tanítóképzés mindennapi gyakorlati kérdéseit vizsgálják a kor tudományos igényű módszereivel.

DEÁK GÁBOR

INTERNATIONAL REVIEW OF EDUCATION XIV. (1968)

„Az *International Review of Education* a hamburgi UNESCO Nyelvtudományi Intézet lapja, amelyet független nemzetközi szerkesztőbizottság irányít. A folyóirat fôladata nemzetközi érdeklôdésre számot tartó tanulmányok, közlemények, cikkek és kritikák közlése a pedagógia és társtudományai egész területérôl.” A közlemények nyelve angol, francia vagy német. Minden kötet három havonta, összesen négy füzetben jelenik meg. A szerkesztôbizottság tagjai: ÁGOSTON GYÖRGY (Szeged), H. LIONEL ELVIN (London), GILBERT DE LANDSHEERE (Liège), WILLARD C. OLSON (Ann Arbor), DAVID A. WALKER (Edinburgh), ALBERT LEGRAND (Hamburg). Az 1968. évi XIV. kötetben a következô tanulmányok jelentek meg:

1. szám, 1—128. l.: ROBERT F. LAWSON, Calgary, Kanada: A továbbképzés különféle rendszerei Észak-Amerikában és néhány nyugat-európai országban (angol); JOHN HUDDLESTON, Bradford: Szakszervezeti oktatás a Német Szövetségi Köztársaságban. Áttekintés és kritika (angol); KENNETH CHARLTON, Birmingham: Politechnikai oktatás: egy eszme megvalósulása (angol); LEO-EMILE MISSINE, Kinshasa: A felsôoktatás problémái Afrikában (francia).

2. szám, 129—256. l.: A számítógép helye és szerepe az oktatásban (különszám RICHARD WOLF szerkesztésében és elôszavával). RICHARD WOLF, Los Angeles: Bevezetés a számítógépek használatába (angol); JOHN E. COULSON, Santa Monica, USA: Oktatás számítógép segítségével (két fényképmelléklettel) (angol); ROBERT S. HARNACK, Buffalo, USA: A számítógép felhasználása tantervkészítéshez (angol); ROBERT N. BUSH—DONALD H. DELAY,

Stanford, USA: Órarendkészítés számítógéppel. Új pedagógiai lehetôségek (angol); MURRAY TONDOW, Palo Alto, USA: Példa a számítógép iskolai alkalmazására (angol); ELLIS B. PAGE, Storrs, USA: A számítógép felhasználása a dolgozatjavításban (angol).

3. szám, 257—384. l.: AKE BJERSTEDT, Malmö: A pedagógiai kutatás helyzete és távlatai Svédországban (angol); WALTER L. BÜHL, München: Társadalmi változások és az iskolarendszer a modern ipari társadalomban (német); RONALD M. PAVALKO, Tallahassee, USA: Kanadai fôiskolások az Egyesült Államokban (angol).

4. szám, 385—512. l.: A pedagógusképzés reformja (Különszám ALFRED YATES szerkesztésében és elôszavával). MORRIS L. COGAN, Pittsburgh: A pedagógusképzés formái az Amerikai Egyesült Államokban 1968-ban (angol); WILLIAM TAYLOR, Bristol: A pedagógusok oktatói Angliában (angol); JEAN BURION, Morlanwelz: Törekvések a pszichológiai-pedagógiai képzés meghosszabbítására és a társadalmi együttmûködés irányította, emberközpontú nevelômunkára (francia); SIXTEN MARKLUND, Stockholm: A modern iskola pedagógusainak képzése (angol).

Valamennyi számban gazdag könyvkritikai és szemleovatot, intézeti híreket és a szerzôkrôl szóló jegyzeteket olvashatunk. A folyóirat közlési kereteit meghaladó recenziókat kísérletképpen külön kötetben jelentetik meg. Az elsô ilyen kiadvány az elôzô évben közlésbôl kimaradt ismertetések tartalmazza, és 1968. elején jelent meg.

KOZMA TAMÁS